

TE WHAKATEWHATEWHATANGA O NGĀ TŪKINOTANGA KI TE KURA O DILWORTH

NGĀ TIKANGA WHAKAHAERE

1. **Te huatakitanga me te wā:** Ka huataki te Whakatewhatewhatanga hei te 1 o Hūrae 2022, ā, e whāia ana kia tukuna te pūrongo i mua i te 16 o Tīhema 2022.
2. **Te Whakatewhatewhatanga:** Mā Dame Silvia Cartwright, PCNZM, DBE, QSO, DStJ rāua ko Frances Joychild QC te Whakatewhatewhatanga e pīkau, ā, ko Dame Silvia hei Heamana o te Whakatewhatewhatanga.
3. **Aronga:** Ko te aronga o te **Whakatewhatewhatanga** he mātai, he tūhura anō hoki i:
 - (a) te āhua me te rangiwhāwhātanga o ngā pāwheratanga me ētahi atu tūkinotanga (te tūkinotanga e ai ki te kōwae 6);
 - (b) ngā āhuatanga i hua ake ai, i whāngai rānei i ngā tūkinotanga;
 - (c) ngā mahi me ngā hapa o te Kura, o ōna kaitiaki, o ōna āpiha me ōna kaimahi ki te tuku urupare, ki te kōrero rānei mō ngā amuamu tūkinotanga;
 - (d) te rawaka o ngā kaupapa here me ngā hātepe i te Kura ā mohoa nei hei ārai i ngā tūkinotanga o te anamata.
4. **Whai Wāhitanga:** Anei ngā kaupapa ka whai wāhi mai, heoi kāore e whāiti ki ēnei anake:
 - (a) te āhua me te rangiwhāwhātanga o ngā tūkinotanga i pā i te 1 o Hānuere 1950 ki te rā mutunga o te Whakatewhatewhatanga;
 - (b) ngā āhuatanga i hua ake ai, i whāngai rānei pea i te putanga o ngā tūkinotanga, tae ana ki:
 - (i) ngā take ā-hanganga, ā-pūnaha, ā-ahurea rānei;
 - (ii) ngā mahi, ngā hapa rānei o te Kura, o ōna kaitiaki me ōna kaimahi, tae ana ki te hunga ka whakaingoatia i te kōwae 6 o raro iho nei, i tā rātou karawhiu, whakaae, akiaki rānei i ngā tūkinotanga;
 - (iii) te aromātaītanga, te taritaritanga, te whakangungutanga, te whakawhanaketanga, te pai o ngā mahi, te whakahaeretanga me te hōmiromirotanga o ngā kaimahi, ā, o ētahi atu ko tā rātou he tauwhiro;
 - (iv) te wātea o ngā kaupapa here me ngā hātepe a te Kura i ngā wā hāngai ki te whakaputa i ngā āwangawanga, ki te tuku amuamu rānei e pā ana ki ngā tūkinotanga;
 - (v) te āhua noho o te Kura i ngā wā hāngai, tae ana ki ngā momo whanonga i whakaaetia, i āheitia, i akiakitia rānei i waenganui i ngā taura o te Kura.

- (c) ngā mahi me ngā hapa o te Kura, o ōna kaitiaki, o ōna āpiha me ōna kaimahi i tā rātou tuku urupare, kōrero rānei mō ngā amuamu tūkinotanga, tae ana ki:
- (i) te mōhio rānei o taua hunga, i tōna tikanga rānei me mōhio, ki ngā tūkinotanga i puta i te Kura;
 - (ii) ā rātou i mahi ai, mēnā i pērā, hei urupare ki ngā amuamu tūkinotanga;
 - (iii) mēnā i whāia kia hunaia, kia tārehutia rānei ngā mōhio, ngā pūrongotanga rānei o ngā tūkinotanga;
 - (iv) mēnā i hāngai ki ngā tikanga tūtika te urupare ki ngā amuamu tūkinotanga (tae ana ki te tauwhiroanga ā-wairua me te puretumu) i te wā i puta ai ngā tūkinotanga.
- (d) ā te Kura kaupapa here, hātepe anō hoki o nāianeī, ā, mēnā e tino rawaka ana ērā ki te tiaki i te hauora me te oranga o ngā tauira o nāianeī, me ngā tauira o āpōpō.
5. Ko ētahi kaupapa kāore e whai wāhi mai ko te whakatau i ngā kawenga ā-taihara, ā-kirirarau rānei o tētahi hinonga rānei, o tētahi tangata rānei. Waihoki, te hāngai i ngā mahi, o ngā hapa rānei o taua hinonga, o taua tangata rānei ki te ture.
6. **Tūkinotanga:** I roto i te Whakatewhatewhatanga, e kapi ana i te tūkinotanga te pāwhera me te haupatu (tae ana ki te whakaito, te āta whakarite, te whakaweti me aua āhuatanga kia puta rā anō ngā tūkinotanga) i tētahi tauira nō te Kura, i karawhiua, i whakaaetia, i akiakitia rānei e:
- (a) tētahi ko tāna he tauwhiro i tāna noho hei mema o te Poari, hei kaimahi o te Poari, o te Kura rānei, hei hoa mahi, hei tūao, ā, hei ratonga;
 - (b) tētahi tauira nō te Kura;
 - (c) tētahi manuhiri a te Kura;
 - (d) tētahi atu tangata i āhei te noho atu ki ngā tauira, ahakoa te wā, nō rātou i raro i te tauwhiroanga, i ngā whakahaeretanga rānei o te Kura.
7. **Hātepe Whakatewhatewhatanga:** Mā te Whakatewhatewhatanga tonu āna anō hātepe me āna anō tukanga e whakatau, ā, e whakatewhatewha atu i runga i tōna whakaaro ka tutuki ngā whāinga o te whakatewhatewhatanga. Heoi anō, mā te Whakatewhatewhatanga e whakaū ko āna hātepe me āna tukanga:
- (a) ka tautoko i ngā Tūora e pīrangi ana ki te whai wāhi ki ngā mahi a te Whakatewhatewhatanga;
 - (b) ka whakarite i ngā ara maha mā ngā Tūora ki te tuari i ō rātou wheako ki te Whakatewhatewhatanga (hei tauira, mā ngā tauākī i tukua i horopaki kē);
 - (c) ka kore e toai i te ngaukinotanga ki ngā Tūora mēnā e taea ana te pērā;
 - (d) ka mōhio ki ngā tirohanga ā-ahurea hāngai;
 - (e) he mārama;

- (f) kāore e kōaro i ngā hātepe ā-taihara, ā-kirirarau rānei o inamata, ā, o te anamata rānei, i ētahi atu whakatewhatewhatanga rānei e tū ana i te wā kotahi;
- (g) ka āta tiaki i ngā kōrero whaiaro ka tae atu ki a ia e ai ki ngā mātāpono o mākohā, o muna, o matatapu me te whakaaetanga mātau, ā, me hāngai hoki ki ngā ture pēhi mēnā e pērā ana;
- (h) ka whakaae kia tonoa e te hunga i tuku kōrero ā-tuhi ki te Whakatewhatewhatanga o rātou kōrero ā te anamata;
- (i) ka whakamōhio i te hunga whai wāhi mō ngā tautoko, ngā amuamu me ētahi atu hātepe ka wātea pea ki a rātou;
- (j) ka tika te whakahaere i ngā inakitanga i waenganui i te Whakatewhatewhatanga me te Hōtaka Puretumu e iti ai te kohuki me te ngaukino ki ngā Tūora ka whai wāhi ki ngā hātepe e rua.

8. **Te Poari:** Mā te Poari e:

- (a) mahi tahi ki te Whakatewhatewhatanga ki te āwhina i tāna whakarongo ki te hunga i whai hononga, e whai hononga tonu nei rānei, e mahi ana rānei ki te Poari me te Kura;
- (b) whakawātea ōna mema Poari kia uiuitia e te Whakatewhatewhatanga, e mahi tahi anō hoki ki te Whakatewhatewhatanga ki te āwhina i tāna whakarongo ki ngā mema Poari o mua.
- (c) whakaū te āhei matatapu o ngā tauira tuakana o nāiane ki te Whakatewhatewhatanga;
- (d) āhei ai te Whakatewhatewhatanga ki te mahi i āna mahi kia motuhake, ā, kia matatapu;
- (e) hoatu ki te Whakatewhatewhatanga ngā taipitopito kei a ia, kei te whakahaerehia rānei e ia, ā, me whakarere hoki tōna mōtika (engari kaua ko te mōtika o ētahi atu) mō ngā kōrero nō mua i te 1 o Hānuere 2018, e pā ana ki ngā kaupapa whai wāhi, ā, e whāiti ana ki te Whakatewhatewhatanga anake;
- (f) tuku i ngā āwhina ki te Whakatewhatewhatanga i runga i tāna tonu atu.

9. Ka mahi te Whakatewhatewhatanga i āna mahi ki tētahi wāhi, ki ētahi wāhi rānei e ai ki a ia e tika ana. Me whai whakaaro hoki ki tōna pūtake me te whāinga kia tautoko i ngā Tūora me te kore i toai i ngā ngaukinotanga. Ka tū tētahi tari Whakatewhatewhatanga ki Tāmaki Makaurau ki tētahi wāhi motuhake i te Kura.

10. Mā te Whakatewhatewhatanga e tuku, e utu hoki ētahi ratonga tautoko mā ngā Tūora, me ngā utu whaitake hei āwhina i tā rātou whai wāhi ki te hātepe Whakatewhatewha. Ka uru hoki pea ko ngā utu hāereere whaitake, te wāhi noho me te tohuora; ā, mēnā e ai ki te Whakatewhatewhatanga e tika ana te pērā, ka utua hoki ko ngā utu ā-ture ka hua ake i te whai wāhitanga ki te Whakatewhatewhatanga. Ko ētahi o ngā momo tautoko ko te toaitanga o ngā tautoko i tukuna kētia i raro i te Hōtaka Puretumu, i te Ratonga Whakarongo, i ētahi atu tohuora rānei e whiwhi kē ana te Tūora.

11. Ina koa, mēnā he ringa tautoko tō te Tūora e tautoko ana i a ia i te Hōtaka Puretumu, ka tukuna ki te Tūora te kōwhiringa kia hari mai i taua ringa tautoko tonu hei āwhina i a ia me tōna whānau ki te whai wāhi ki te Whakatewhatewhatanga. Ka āhei hoki te ringa tautoko ki te āwhina i te toronga atu ki ngā kōrero mō ngā Tūora mēnā e ai ki te Tūora/ringa tautoko e hāngai ana ki te pūtake o te Whakatewhatewhatanga.
12. **Pūrongo:** Mā te Whakatewhatewhatanga e tuku ki te Poari tētahi pūrongo ā-tuhi o āna i tūhura ai me ngā tūtohitanga anō hoki i mua i te 16 o Tīhema 2022. Ka tukuna rānei ā muri ake mēnā e tika ana kia pērā e ai ki te Whakatewhatewhatanga, e tutuki ai tāna whakatewhatewhatanga i raro i ēnei tikanga whakahaere. Ka puta tūmatanui atu te pūrongo, hāunga pea ētahi tāpōuritanga hei tiaki i te matataputanga ā-tuakiri o ngā Tūora, i ngā ture ngū me ngā kōrero e tūtohitia ai e te Whakatewhatewhatanga.
13. Ka tuku te Whakatewhatewhatanga i ētahi tūtohitanga e ai ki a ia e tika ana, tae ana ki ngā mahi o mua, ki te āraitanga rānei o ngā āhuatanga i puta ai ngā tūkinotanga o te onamata kia kua e toaitia ā te anamata.

I te marama o Hune 2022